

Попеску О.В.,

здобувач вищої освіти за освітньо-науковою програмою «Спеціальна освіта»,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
м. Київ (Україна)

Висоцька А.М.,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
м. Київ (Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У ПРОЦЕСІ АБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РАС

Анотація. У статті розглянуто сутність та значення методу сенсорної інтеграції дітей з РАС. Висвітлено порядок організації проведення корекційно-розвивальних занять з використанням ефективних дидактичних інструментів. Роз'яснено причини виникнення бар'єрів у розвитку дитини з аутизмом. Розкрито особливості гри дитини з РАС під час корекційних занять з метою формування та розвитку у дітей з РАС відповідних природних, гармонійних сенсорних відчуттів.

Ключові слова: сенсорна інтеграція, аутизм, чутливість, сприйняття, сенсорна система.

ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДА СЕНСОРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ В ПРОЦЕССЕ АБИЛИТАЦИИ ДЕТЕЙ С РАС

Аннотация. В статье рассмотрены сущность и значение метода сенсорной интеграции детей с РАС. Освещен порядок организации проведения коррекционно-развивающих занятий с использованием эффективных дидактических инструментов. Разъяснено причины возникновения барьеров в развитии ребенка с аутизмом. Раскрыты особенности игры ребенка с РАС при коррекционных занятиях с целью формирования и развития у детей с РАС соответствующих природных, гармоничных сенсорных ощущений.

Ключевые слова: сенсорная интеграция, аутизм, чувствительность, восприятие, сенсорная система.

THE USAGE OF THE SENSORY INTEGRATION METHOD IN THE PROCESS OF HABILITATION OF CHILDREN WITH ASD

Annotation: This article considers the features of the method of used sensory integration in order to form and develop in children with ASD appropriate naturel, harmonious and sensory sensation.

Keywords: sensory integration, autism, perception, sensory system.

Постановка проблеми. Дитяча нервова система сприймає сенсорні сигнали, які отримує із зовнішнього світу та від внутрішнього фізіологічного та емоційного стану, і допомагає проаналізувати та розставити пріоритети, сформуванати адекватний, гармонійний відгук. Майже у всіх дітей з РАС є порушення сенсорної інтеграції. Діти з розладом аутичного спектра не можуть адекватно реагувати на сенсорні сигнали та обробляти інформацію, що надходить до них через сенсорні аналізатори центральної нервової системи як зсередини так і ззовні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням впливу методики сенсорної інтеграції на абілітацію дітей з РАС присвячено чимало досліджень як зарубіжних науковців з питань рефлексотерапії у роботі з дітьми (Дж. Айрес, Кислинг Улла та ін.), так і вітчизняних вчених (З. Ліштван, А. Давідчук, Т. Обухова, Н. Мінаєва та ін.). Сенсорну депривацію при порушенні сенсорних відчуттів досліджували: О. Каліжнюк, І. Левченко, Г. Белова та ін.; вплив сенсорної депривації на формування пізнавальних процесів вивчали Е. Кіреченко, М. Іпполитова та ін.

Мета нашої статті полягає у висвітленні особливостей застосування методу сенсорної інтеграції у процесі корекційно-розвивальної роботи з дітьми з РАС.

Виклад основного матеріалу. Теорія сенсорної інтеграції виникла в реабілітолого-педагогічному просторі у 1950-х роках. Перед суспільством постала потреба у вихованні та абілітації дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Автором методики сенсорної інтеграції та її основних терапевтичних принципів є американський психолог та ерготерапевт Джин Айрес (Jean Ayres, 1920-1988). Суттю її сенсорно-інтеграційної терапії є спрямованість на підвищення здатності мозку сприймати й організовувати

сенсорну інформацію, що в свою чергу створює умови для формування адаптивних реакцій, розвитку психічних та моторних функцій, освоєння практичних навичок та довільного розвитку відповідно до психоневрологічних потреб дитини.

Спираючись на твердження автора методу сенсорної інтеграції Джин Айрес про те, що «інтеграція це вид організації будь чого, а інтегрувати – означає зібрати або організувати різні частини в ціле», можемо говорити про те, що сенсорна інтеграція – це свого роду упорядкування окремих відчуттів, які потім будуть організовані центральною нервовою системою дитини в цілісне уявлення, та використані в житті. Тому що саме від органів сприймання сигнали надходять у мозок, обробляються там і організовуються у вигляді практичного знання про предмет, його властивості, характеристики. Отже, чим краще будуть інтегровані у дитини з РАС сенсорні сигнали в ті чи інші сенсорні уявлення, тим гармонійніше в подальшому будуть працювати її сенсорні системи, і тим більше і точніше буде отримувати інформацію мозок, збираючи деталі уявлень про світ в одне ціле. Таким чином адекватнішими будуть реакції нервової системи в поведінці, в розвитку особистості, в навчанні та комунікації з довкіллям і суспільством.

Дуже важливим у житті та вихованні дитини з РАС є проведення корекційно-розвивальних занять з використанням ефективних дидактичних інструментів. Наприклад, багатофункціональними є сухі басейни, наповнювачами якого можуть бути пластикові м'ячики, манка, горох, дрібні камінці, нарізані гумки тощо. Сухі басейни без сумніву можуть бути корисними для розвитку дрібної моторики, кінетичних відчуттів, довільних вправ.

Також, ефективними для розвитку координаційних рухів, вестибулярного апарату, є різноманітні балансуєчі платформи, тренажери для тренування рівноваги тіла. Наприклад, за допомогою балансиру можливо налаштувати більш гармонійну роботу головного мозку: взаємодію між правою і лівою півкулями. А поступово добавляючи прикладні вправи з

рухами, стоячи на балансірі, встановити більше нейронних зав'язків у мозку дитини [3].

Окремо необхідно підкреслити важливість корекційних занять у сенсорному залі: гра зі світлом, світловими тренажерами, тінню. Така гра може сприяти формуванню знання дитини про масштабну проекцію. Відомо, що на відміну від нейротипових дітей, діти з аутизмом відмовляються використовувати іграшки та предмети за прямим призначенням, тому коли ігри насичені особливими сенсорними якостями, вони більше подобаються дітям з порушеннями розвитку. Крім того, використання світлового сенсорного обладнання допомагає зняти психоемоційну напругу і може слугувати ефективним методичним прийомом для досягнення концентрації уваги та встановлення контакту з дитиною. Адже відомим фактом є те, що діти з РАС уникають зорового контакту, не дивляться в очі, або вдивляються тільки краєм ока, всього декілька секунд. В таких випадках світлове сенсорне обладнання допомагає привернути увагу та втримати її деякий час.

Також практика свідчить, у дітей з РАС порушено сприйняття звукових сигналів ззовні: вони можуть сприйматися занадто чутливо, здаватися надмірно гучними, або навпаки, бути приглушеними [7]. Якщо звуки для дитини виявляються нестерпно гучними – вона буде їх боятися і закривати вушка руками, а якщо звуки сприймаються слуховою системою дитини з аутизмом приглушеними, то вона скоріше за все, не буде їх фіксувати і осмислювати, і в першому, і в другому випадку це неминуче буде відобразитися на розвитку її мовлення. Ось чому необхідно проводити роботу з розвитку сприйняття дитиною різноманітних звуків. Впровадження в заняття з сенсорної інтеграції музичних інструментів, шумових іграшок, аудіо та відеозапису звуків та супроводжуваних їх явищ різноманітного характеру, допоможуть підготувати дитину до адекватного сприйняття їх у подальшому житті.

Ще одним суттєвим бар'єром у розвитку дитини з аутизмом є так звані нав'язливі рухи. Зазвичай у дітей з РАС закріплені в уявленні улюблені

стереотипні ігри, які можуть являтися стимулами, нав'язливими рухами, (які не треба плутати з нервовими тиками, та тремором). У таких іграх дитина може годинами маніпулювати предметами, виконуючи стереотипні, дивні дії.

Таким чином, можемо означити наступні головні особливості гри дитини з РАС :

- мета і логіка гри, зміст дій – незрозумілі для інших;
- повторюваність – дитина раз за разом повторює один і той же набір дій і маніпуляцій;
- незмінність – раз установлена гра залишається однаковою протягом дуже тривалого часу;
- тривалість – дитина з аутизмом може грати в таку гру роками;
- у цій грі бере участь один єдиний учасник – сама дитина.

Варто зазначити, що найчастіше стереотипні ігри аутичної дитини є загадкою для людей. В таких іграх є маніпуляції з предметами, але відсутній логічний сюжет. Наприклад, дитина крутить одне і те ж коло, або складає фігуру, або малює невідому абстрактну тварину чи фігуру. Стереотипна гра ставить дитину в особливий ряд, відразу ж виділяє її серед інших дітей. Її незвичні ігри викликають цікавість навколишніх, привертаючи надмірну увагу, що часто травмує рідних дитини. Але в стереотипній поведінці є і позитивні сторони. Для дитини це комфортний, захисний стан, в середині якого вона спокійна [2].

Стереотипна гра дитини з аутизмом на початку коригуючої роботи в підготовленому для сенсорної інтеграції середовищі стає основою побудови взаємодії з нею, тому що іншого шляху просто не існує. Щоб навчитися використовувати можливості стереотипної гри в коригуючих заняттях, необхідно розібратися в їх джерелах.

Отже, чому дитина повторює одні і ті ж самі дії, рухи? Аналізуючи результати спостережень за дитиною в такі моменти, можна припустити, що для неї ситуація повторення знайомих дій комфортна сама по собі, адже усе відомо заздалегідь. Стереотипна гра надає відчуття комфорту, тому що

прогнозована і контрольована [5]. Таким чином, можемо зробити висновок, що найбільш вразливим і дратуючим для нервової системи дитини з РАС є незрозумілий, непрогнозований, лякаючий, розірваний на фрагменти в порушеному уявленні, навколишній світ. І тому таким необхідним є підготовлене середовище для проведення методики сенсорної інтеграції, за допомогою якої, ще раз підкреслимо, спеціальний педагог, психолог, ерго-терапевт, може поетапно вводити подразнюючі звуки, прикмети, природні матеріали, явища. Наприклад, можливим буде проведення терапії по зняттю страху висоти, за допомогою вправ на підвісній платформі, в сенсорному гамаку, степі тощо. Але ефективна допомога можлива лише за умови, якщо методом динамічного спостереження фахівець діагностує, що саме дратує чи лякає дитину з аутизмом [6]. З'ясує, від чого саме вона ховається за стереотипними іграми-рухами і надалі підбере та проведе індивідуальну корекційну роботу. Корисним буде також намагання в подальшому на корекційних заняттях поволі включити в стереотипну гру нову сюжетну лінію.

Підкреслимо, що для дитини з аутизмом сенсорний компонент в явищах світу несе особливе значення, тому вивчення нею довкілля відбувається в інший спосіб, ніж у дитини з нормотиповим розвитком [4]. Важливо враховувати, що інтерес до соціального світу самотійно в дитини з аутизмом не виявляється і на жаль не стане мотивом для життя і діяльності в подальшому її зростанні. Крім того, така дитина не диференціює предмети і матеріали за можливостями їхнього використання. Для неї навколишній світ є абстрактним об'єктом, тому вона і проявляє до предметів та явищ тільки єдиний знайомий та зрозумілий для неї сенсорний інтерес. Таким чином, використовуючи на корекційних заняттях прийнятну для дітей з аутизмом методику сенсорної інтеграції, педагог може досягнути мети формування та розвитку відповідних до природних, гармонійних сенсорних відчуттів.

Висновки. Отже, проведення сенсорних занять за допомогою терапії сенсорної інтеграції може допомогти вирішити такі виховні завдання:

- Виникнення емоційного контакту дитини з дорослим; появу в її житті людини, котра розуміє і відкриває нові можливості для розвитку.
- Одержання дитиною нової сенсорної інформації, та її засвоєння, що важливо для розширення уявлень про навколишній світ.
- Внесення в гру нових соціальних змістів, рольових сюжетів, що в цілому наближає дитину до світу людей, дає нові корисні уявлення про соціальні взаємини.
- Надання дитині з аутизмом можливості переживання приємних емоцій, що позитивно позначиться на настрої і поведінці.

Список використаних джерел:

1. Айрес Є. 20017 г «Ребёнок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития»
2. Гладуш В.А. Інклюзивний освітній процес і волонтерство: досвід співпраці / В. А. Гладуш // Народна освіта. – Електронне наукове фахове видання №3 (24) 2014. – Біла Церква, 2014 [Режим доступу]: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2581
3. Гладуш В.А. Корекція розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями засобами фізичного виховання / В. А. Гладуш, А. М. Висоцька, С. О. Дубовський // Вісник післядипломної освіти. Випуск 12(41) «Серія «Педагогічні науки» (Категорія «Б») 2020, – С. 44-62. [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12\(41\)](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2020-12(41))
4. Скрипник Т. «Сенсорна інтеграція як підґрунтя цілісного розвитку дітей з аутизмом» / Скрипник Т. «Особлива дитина: навчання і виховання» 2016 р
5. Скрипник Т. Стандартні вимоги до надання кваліфікованої допомоги дітям з розладами аутичного спектра / Актуальні питання корекційної освіти. Випуск №6 (2016)
6. Фаласеніді Т. / Порушення сенсорної інтеграції у дітей з особливими потребами / Фаласеніді Т., Козак М. // Молодий вчений. (2017) Випуск №9 (49)
7. Сміян І., Павлишин Г., Корицький Г., Свірська Н., Сковронська А., Стеценко Е. / Реабілітація дітей раннього віку з ураженнями нервової системи – запорука їх соціальної адаптації. / Медична гідрологія та реабілітація. 2008. Т.6, №1.

Матеріали подані в авторській редакції